
Neutralnost Austrije i novi europski sigurnosni poredak

GORDAN GRLIĆ RADMAN*

Sažetak

Kraj bipolarnog svjetskog poretka doveo je do prihvaćanja i kolektivnog sustava sigurnosti u kojem su zajedničke pravne norme ograničile uporabu vojne moći, dok je sigurnost – jedan od najvažnijih čimbenika međuovisnosti u novom europskom prostoru – relativizirala status neutralnosti. Austrija, kao neutralna zemlja, bila je primorana redefinirati vlastiti položaj i prilagoditi se novim međunarodnopolitičkim odnosima. Tako je trajna neutralnost, početkom 90-ih, s pravnog pojma evoluirala na političku razinu dok je pristupanjem EU bez ograničenja (1995.), Austrija prestala biti i politički neutralna. Ostala je samo vojna neutralnost, iako je i ona već na dispoziciji, s obzirom na to da je Vlada (narodnjaci), s jedne strane, srednjoročno orijentirana i na članstvo u NATO-u dok se, s druge strane, novom vojnom doktrinom želi utvrditi okvir za jednu potpuno novu, suvremenu europsku sigurnosnu i obrambenu politiku. No, bez sudjelovanja socijaldemokrata, Vlada ne bi mogla dokinuti Ustavni zakon (koji govori o neutralnosti), s obzirom na činjenicu da je za njegovu promjenu nužna dvotrećinska većina u Parlamentu. Također i većina austrijskih građana (četiri petine) zastupa stajalište o potrebi zadržavanja neutralnosti.

Ključne riječi: neutralnost, sigurnosni poredak, međunarodni odnosi, hladni rat, globalizacija, terorizam, EU, NATO

UVOD

Epohalne promjene potkraj 80-ih promijenile su, također, i okvirne uvjete za trajnu neutralnost u Europi, posebno međunarodni status Austrije. S jedne

*

Mr. sc. Gordan Grlić Radman je načelnik Odjela za Srednju Europu u Ministarstvu vanjskih poslova Republike Hrvatske.

strane, poboljšana je sigurnosnopolitički položaj upravo Austrije dok su, s druge strane, te promjene ipak imale suštinski utjecaj na gubitak funkcionalnosti i, time, međunarodnog akceptiranja trajne neutralnosti.

Vlade neutralnih zemalja priznaju da je novo europsko i globalno okruženje relativiziralo nekad respektirani status neutralnosti i pretvorilo ga u nominalno držanje, odnosno *non-aligned* u međunarodnom sustavu, dok se jedino Švicarskoj, donekle, priznaje dosljednije isticanje neutralnosti iako je i ona, početkom 90-ih, bila prisiljena učiniti supstancijalni zaokret u doktrinarnom shvaćanju neutralnosti i prilagoditi se novim okolnostima u međunarodnim odnosima.

Posebno je signifikantan slučaj trajno neutralne Austrije koja se, već u prvom Zaljevskom ratu 1990/91, odrekla Verdrossove doktrine¹ koja je neutralnosti ustupala prvenstvo pred obvezama UN-propisa. Austrija je učinila i korak dalje, obvezujući se na suradnju u okvirima Zajedničke vanjske i sigurnosne politike EU, tako da se njezina neutralnost ne može više označiti kao trajna ili stalna nego kao *alliance free country*.

Teroristički napadi na New York i Washington još više su relativizirali doktrine o efikasnosti klasičnog oblika obrane zemlje, budući da se ovdje radilo o *high-tech* terorizmu kao jednom novom obliku sofisticiranog ratovanja koji zahtijeva sasvim drukčiji pristup. Stoga je austrijska Vlada, 23. siječnja 2001, utvrdila okvire za jednu potpuno novu, suvremenu sigurnosnu i obrambenu politiku te tako zamijenila "Plan obrane zemlje" iz 70-ih godina koji se već odavno smatrao zastarjelim. Moderna sigurnosna politika više se ne bi, primarno, orijentirala na opću vojnu prijetnju, nego bi bila usmjerena na njezino sprečavanje, budući da je sigurnost u Europi stanje "relativne neranjivosti" koje se, u najboljem slučaju, osigurava preventivnim mjerama.

S obzirom na postojanje bezbroj studija o neutralnosti, u kojima je sustavno istraživana povijesna geneza i pravno-politička raščlamba materije neutralnosti, ovdje želim opservirati problematiku austrijske neutralnosti kao i sigurnosnu politiku u kontekstu neizbježnog procesa institucionalnog oblikovanja nove europske sigurnosti.

Iako za današnje međunarodnopolitičke odnose neutralnost, vjerojatno, predstavlja kraj, ne treba, međutim, zanemariti mišljenje tradicionalista koji, ipak, smatraju mogućim i potrebnim održivost statusa neutralnosti neutralnih zemalja u procesu globalizacije. Posebno je zanimljivo raspoloženje građana takvih država koji, u većini, zastupaju stajalište o potrebi zadržavanja neutralnosti.

1

Austrija je, tada, izmijenila vlastito interno pravo neutralnosti kako bi mogla dopustiti vojne prelete i prolaz preko vlastitog teritorija.

1. Povijest austrijske neutralnosti

Austrijska *trajna* neutralnost (Bindschedler, 1976: 339-354, Zemanek, 1976: 355-367) znatno je mlađa nego švicarska – proizvod je hladnog rata i stoga daleko manje prisutna u svijesti njezinih građana, ali i međunarodne zajednice. U Moskovskom memorandumu od 15. travnja 1955, Austrija se obvezala da će objaviti deklaraciju o trajnoj neutralnosti takve vrste kakvu primjenjuje Švicarska² – iako i tu postoje razlike³ – i da će za taj svoj položaj tražiti priznanje drugih država. Ta obveza je provedena najprije unilateralnom izjavom, a potom je ojačana usvajanjem Ustavnog zakona od 26. listopada 1955, kojim se Austrija obvezala "slobodnom voljom na trajnu neutralnost".⁴ Austrija je sadržaj Ustavnog zakona priopćila velesilama i drugim državama, a ove su uzvratile priznanjem austrijske trajne neutralnosti. Ona nije, dakle, bazirana na međunarodnopravnom ugovoru (kao Švicarska), nego na internoj objavi zakona. Međunarodnopravno utemeljenje iskusila je *notifikacijom* koja je bila povezana s molbom za priznanje. Deklaracija o *trajnoj neutralnosti* bila je, s jedne strane, nagrada za odlazak sovjetskih trupa, dok je, s druge strane, zemlji dugoročno omogućila pasivno (neutralno) držanje izvan hladnog rata.

Austrijska neutralnost je, u stanovitom strategijsko-političkom smislu, odgovala interesima SSSR-a – Austrija je ne samo kao tampon-država, nego i izlazna točka za dugoročno željenu demilitarizaciju, odnosno neutralizaciju srednje Europe. S druge strane, zapadni saveznici su željeli spriječiti ponovno ujedinjenje Njemačke i Austrije pa je Beču ponuđena neovisnost pod uvjetom da ne bude promjena granica i da u budućnosti, jasno, ne traži ujedinjenje s Berlinom.

U 70-im godinama neutralnost je, u pogledu sekundarnih obveza, postala pravno ekstenzivno interpretirana i pretjerano uzvišena s obzirom na svjetska politička gledišta. Taj proces monumentaliziranja i mitologiziranja neraskidivo je povezan s popularnim kancelarom Brunom Kreiskyjem.⁵ Smat-

2 Da će "...neprekidno vježbati način neutralnosti kako je to činila Švicarska." (Schindler, 1984.: 32)

3 Coppini, Paolo: "... neutralnost Austrije razlikuje se u mnogim točkama od neutralnosti Švicarske. Jednom riječju, moglo bi se kazati da je ona manje integralna, bilo na pravnom planu ... bilo na političkom planu ...". "La neutralité permanente de l'Autriche", *Revue de Droit international, de sciences diplomatique et politique*, vol. XXXV, 1957.

4 Neki pisci smatraju da austrijska neutralnost "niti je povijesno uvjetovana, niti je izabrana vlastitom voljom" (Nenning, Günther: *Die Neutralitäts-Legende*. "Naša neutralnost niti je povijesno uvjetovana niti je izabrana vlastitom voljom – pod pritiskom Molotova", u: *Heute* 2. Jg., br. 44, 31. listopada 1959, s. 1; *Isto*: "Naša 'slobodno izabrana' neutralnost. Molotov je propisao što je Austriji za činiti. Beč je polako uvjeravan", u: *isto*, br. 45, 7. studenoga 1959, s. 4; *Isto*: "Austrija želi što mora. Mi smo jedna neutralna i istodobno neutralizirana država. I pravnici međunarodnog prava mogu se jedanput zabuniti", u: *isto*, br. 46, 14. studenoga 1959, s. 4; *Isto*: "Neutralnost na opoziv. Austrijske paralele sa Švicarskom – dakle, sve je dobrovoljno", br. 47, 21. studenoga 1959, s. 4.

5 Kreisky, Bruno: *Neutralität und Koexistenz* (govori i članci), München, 1975.; usp. Ginther, Konrad: *Neutralität und Neutralitätspolitik. Die österreichische Neutralität zwischen Schweizer Muster und*

ralo se da neutralnost ne bi trebalo braniti samo vojno, nego "obuhvatnije", što znači duhovno i socijalno, u neku ruku bi, kao državna ideologija, trebala služiti građanima, a prema van bila bi vođena kao "aktivna" politika. Pothranjivala se predodžba o Beču kao mostu, stjecištu i posredniku između istoka i zapada, što je došlo do izražaja osnivanjem međunarodnih organizacija, priznanjem Beča kao trećeg sjedišta UN-a i održavanjem važnijih konferencija na vrhu (SALT, OESS). Međutim, austrijska neutralnost nije ostala regionalno ograničena na suprotnost istoka i zapada, nego se širila na Bliski istok te na sukob sjever-jug. Ona je postala, između ostaloga, univerzalno postignuće (pod Kreiskyjem) i središnji element oblikovanja identiteta Druge republike, služeći, pritom, razgraničenju kako na relaciji "NATO-BRD", tako i na relaciji "Varšavski pakt-DDR", iako se i prije i nakon 1955. već govorilo o oblicima suradnje tzv. tajnog saveznika Zapada (Gehler, 2000.: 497). Bruno Kreisky je 1975. izjavio da veličina udjela u daljnjoj integraciji ovisi o smanjenju napetosti između Istoka i Zapada. Politika pristupa EZ-u nije bila motivirana vanjskoekonomskim razlozima, nego političkim redom (Schneider, 2000.: 465).

Dinamiziranje integracijskog procesa, s jedne strane, pojačalo je zabrinutost od štetnosti tržišnog natjecanja od strane "eksponiranog" gospodarskog sektora, ali je, s druge strane, ohrabrilo prilagodljive snage u pronalaženju djelotvornih sredstava protiv tzv. "austroskleroze" i za preustroj manje ekspaniranih, "zaštićenih" sektora (Schneider, 1990.: 97). Vlada je u molbi za prijam, razumljivo, unijela ograničenje u pogledu neutralnosti, što govori o kontinuitetu dosljedne politike. Time se dalo do znanja da Austrija ne želi postati članica "pod svaku cijenu" te da, također, "ne želi pretrpjeti bitnije štete svoje gospodarske i socijalne strukture". Neutralnost je, dakle, trebalo zadržati (Rotter, 1993.: 197). Uz gospodarske prednosti članstva kao i nedostatke, prvi put su se u javnoj raspravi pojavila pitanja samostalnosti i austrijskog identiteta, odnosno političkog suvereniteta i sigurnosti.

Nova supranacionalna proceduralna kvaliteta nije, međutim, ostvarena, s obzirom na to da je situaciju odnosa obilježavala sve veća prisilna politička finalizacija (Schneider, 1994.: 5). Zajednica se nakon 1991. promijenila, i Beč se relativno brzo prilagodio uvjetima ugovora s EU.

1.1. Integracijska politika

S obzirom na to da je Zaključak državnog ugovora imao prednost, Austrija nije mogla razviti aktivnu integracijsku politiku. Na zahtjev SAD-a za liberalizacijom trgovine, Beč je reagirao pasivno, a u OEEC-u je zadržala status "special case". Usprkos sovjetskoj opsadi, Austrija je dobila sredstva Marshallova plana. Ipak, unatoč jakim trgovinsko-političkim vezama, Austrija nije bila

član Montan-unije ni EEZ-a, a službeno nije težila nikakvim vojnim kombinacijama. Udjelom u Marshallovu planu smanjila se ne samo trgovina s Istočnom Europom, nego i sudjelovanje u politici embarga SAD-a. Usprkos zapadnoj orijentaciji zemlje, teritorijalni integritet je zadržao prednost pred europskom integracijom (Angerer, 1993.: 178-200). SSSR je, iako suzdržano, primio na znanje da je 1956. izvršen pristup u VE – korak kojeg je bilo lakše izvršiti nakon postignutog povlačenja trupa i izborne državne slobode. Članstvo u EEZ, unatoč prolaznim unutarnjim promišljanjima, za Beč nije dolazilo u obzir. Tim više je bila pogođena neuspjehom Velike zone slobodne trgovine (Gehler, isto). Austrijska neutralnost bila je spojiva sa suradnjom vlada i gospodarskom participacijom zapadne orijentacije. Mogla se oduprijeti pritisku tržišnih integracija i pokazala se jačom od nadnacionalnih iskušenja.

Politiku članstva Austrije u EFTA-i treba shvatiti kao "političku reakciju" na EEZ i prijetecu "europsku dezintegraciju" (Weber, 1997: 49-59), "ekonomski eksperiment" te očiti "izlaz u nuždi" (Gehler, 1995: 203-238). Nakon neuspjeha Velike zone slobodne trgovine Austrija se okrenula multilateralnoj proceduri i, konačno, bilateralnom pridruživanju EEZ-u. Te varijante činile su se kao "srednji put", i kao *politički* spojive sa statusom neutralnosti. SSSR nije službeno prihvatio ove opcije, iako nije bila isključena modifikacija sovjetskog stava. Inzistiranje na obvezi neutralnosti ostalo je, svakaako, poželjno sredstvo Moskve kojim je slabila pokušaje Austrije u približavanju EEZ-u.

Zategnutost odnosa s Italijom zbog pitanja Južnog Tirola 1959/1960, a koji su rezultirali eskalacijom sukoba 1966. i 1967, doveli su do potpune blokade pregovora s Bruxellesom (Steininger, 2000.: 577-644). Austrijski "vlastiti put" propao je u osam točaka pregovora s EEZ/EZ 1967, ne radi prigovora SSSR-a – njih je Savezna vlada, doduše, uzimala ozbiljno, ali je to nije sprečavalo u daljnjim pregovorima s EK – nego uslijed prigovora Italije i rezerviranog držanja Francuske – jedine države EEZ-a koja je, istodobno, bila potpisnik Državnog ugovora. Beč nije mogao dalje i morao je prinudno povući svoja ambiciozna nastojanja te načiniti odstojanje od svog "vlastitog puta". Integracijska politika Austrije počela se ostvarivati tek 1972/1973. Naime, deset godina nakon de Gaulleovog povijesnog veta, stupio je na snagu i Sporazum o slobodnoj trgovini s Europskom ekonomskom zajednicom i Europskom zajednicom za ugljen i čelik, koji je bio cilj i drugih država članica EFTA-e (Rotter, 1981: 306-328).

Bez primjedbi je prihvatila ponudu za pristup EEZ-u od 17. srpnja 1989, iako je takva, od istočne strane, desetljećima bila označavana kao nespojiva s neutralnošću. Želja za ulaskom u EEZ smatra se, ipak, kontinuitetom austrijske integracijske politike.⁶ Kao i uvijek, Beč je reagirao na napredak u in-

6

Jedno drugo stajalište zastupa Thomas Angerer u "Antwort auf Kritik an der These vom Bruch in der österreichischen Integrationspolitik 1989", u reakciji na esejistički pisani govor Michaela Gehlera "Der 17. Juli 1989: Bruch oder Kontinuität der österreichischen Integrationspolitik?", oboje u: Rosita

tegracijskom procesu pokušavajući spriječiti isključivanje, i orijentirao se na nove pogodnosti "EZ 92", pri čemu se Austrija nije brzopleto odrekla članstva u EFTA-i. S projektom EEZ-a paralelno je, uz postupak prijama koji je bio u tijeku, pokušano multilateralno premošćivanje u obliku privremenog rješenja – tipičnog austrijskog srednjeg puta.

2. Neutralnost Austrije u novoj Europi

U kontekstu mirne koegzistencije i politike popuštanja, trajna neutralnost po austrijskom modelu služila je kao instrument za prevladavanje struktura hladnog rata i za fragmentaciju NATO-a. No, tako dugo dok se čuvala od sovjetsko-komunističkog utjecaja, predstavljala je važnost za Zapad. Svršetkom hladnog rata pao je interes za trajnom neutralnošću, poglavito u Zaljevskom ratu 1990/91, kada je razbijena Verdrossova doktrina koja je neutralnosti ustupala prvenstvo pred obvezama UN-propisa. S obvezama na suradnju, obuhvaćenu Maastrichtskim ugovorom i njegovim odredbama u okvirima Zajedničke vanjske i sigurnosne politike (ZVSP) EU, austrijska se neutralnost – stvorena po švicarskom uzoru – više ne može označiti kao trajna ili stalna, nego je Austrija *alliance free country*.

Naime, član J. 4 Ugovora otvara perspektivu zajedničke obrambene politike koja vodi zajedničkoj obrani. U Saveznom ustavu (čl. 23f) prihvaćena je odredba koja ne ograničava sudjelovanje u Zajedničkoj vanjskoj i sigurnosnoj politici zakonom o neutralnosti. Ratifikacijom Ugovora iz Amsterdama 1998, Nacionalno vijeće je izglasalo daljnju izmjenu Ustavu, temeljem koje Austrija može sudjelovati u ukupnom spektru tzv. Peterburških zadaća u koje, također, spada i sudjelovanje u operacijama za svladavanje kriza, uključujući i mjere za stvaranje mira.

Ovaj razvoj pokazao je da je Austrija, svojim bezuvjetnim sudjelovanjem u ZVSP EU, trajno promijenila svoj međunarodnopravni status trajne neutralnosti tako da on ne odgovara više statusu politički neutralne zemlje, nego samo statusu vojno neutralne države. Austrija, naravno, sama suvereno odlučuje o daljnjoj izgradnji svoje sigurnosne politike. Što je, dakle, integriranija u međunarodnu sigurnosnu arhitekturu, tim eficientnije može preoblikovati vlastite sigurnosnopolitičke interese i mirovnu politiku te pridonijeti stvaranju stabilne i mirne okoline.

Međutim, neki pisci smatraju kako je neutralnost Austrije od početka bila sporna (Oswald, 2000., 645). Znatno prije molbe za prijam različito je interpretirana i primjenjivana kao "višeamjenski instrument" podložna višeslojnom pretvorbenom procesu. Utoliko više je, javnom desakralizacijom 90-ih godina, učinjen samo jedan prividni raskid, iako je većina pučanstva, djelo-

mičnim precjenjivanjem njene funkcije, neutralnost ocjenjivala kao *conditio sine qua non*.⁷

Dakle, već je 1992. postalo jasno da će Austrija morati surađivati u Zajedničkoj vanjskoj i sigurnosnoj politici, s obzirom na to da je, svršetakom hladnog rata i raspadom SSSR-a, neutralnost ostala u drugom planu (Kunnert, 1993.: 212-215). Prvi put se ukazala prilika za potpunim pristupom bez vanjskopoličkih rizika kojem se, usporedno s EEA kao privremenim rješenjem (1994.), dosljedno težilo i koji je svjesno ostvaren. Austrija je vrlo rano profilirana kao predvodnica neutralnih zemalja u intenziviranju odnosa sa Zajednicom. Utoliko molba za prijam iz 1989. nije bila principijelne naravi, nego u kvalitativnom smislu nešto novo (Gehler, 1994: 413-433).⁸ Samo tri i pol godine nakon pristupa, Austrija je predsjedavala EU (1. srpnja – 31. prosinca 1998.), što je predstavljao veliki politički, administrativni i organizacijski izazov. Na političkom planu Austrija je proklamirala vrlo ambiciozne razvojne etape relevantne za stvaranje snažnije i učinkovitije Unije. Za njenog mandata su, između ostaloga, izvršene posljednje pripreme za prijelaz u treći stupanj gospodarske i monetarne unije, a time i *uvođenje eura* kao jednog od najvažnijeg čimbenika daljnjeg gospodarskog i političkog ujedinjenja Europe.

Nadalje, u okviru *Agenda 2000*, stvorene su polazne osnove za izvršenje internih reformi (npr. zajednička agrarna politika) i financijskih planova (npr. financijskim paketom "Santer I" predviđeno je zadržavanje gornje granice vlastitih sredstava od 1,27% BSP do 2006.). Procesu proširenja pristupila je angažirano, prihvaćanjem supstancijalne rasprave sa šest zemalja EU-kandidata. Austrija, načelno, podupire proširenje EU i na istok i na jug, smatrajući da će tako moći računati na dugoročnu stabilnost i gospodarski rast u neposrednom susjedstvu.⁹

Posebni izazov za Austriju predstavljala je Zajednička vanjska i sigurnosna politika EU za koju je, s obzirom na strukturalne slabosti, zahtijevala žurne reforme.¹⁰ Ocijenila je, međutim, pozitivnim instrument ZVSP-a – imeno-

7

U sukobu na području bivše Jugoslavije prevladava mišljenje da Austrija nije djelovala posrednički ili izmirujući, nego je naglašeno podupirala jednu stranu, te se teško moglo prihvatiti da je u skladu s neutralnim držanjem (Skuhra, 1995: 399-419).

8.

Usporedi suprotno mišljenje Angerer, Thomas: *Antwort auf Kritik an der These vom Bruch in der österreichischen Integrationspolitik 1989*.

9

Na temelju rezultata *Eurobarometra*, koje daju EK i Fessel Institut (listopad/studeni 2003.), Austrijanci su, u odnosu na EU-proširenje, ipak više skeptični u usporedbi s EU prosjekom. Tako je 41% **za**, dok je 42% **protiv** proširenja. U svih 15 zemalja ipak je 47% **za**, samo 36% **protiv**. Austrijski građani više bi voljeli da se Unija proširi samo za nekoliko zemalja. Za "selektivno proširenje" zalaže se 43% građana, 27% ne žele "dodatne zemlje". Samo 19% su za pristup svih zemalja "koje žele ući". Za samu Austriju 45% građana doživljava EU-članstvo kao nedostatak, dok samo 40% vide prednosti. Slično skeptički izgleda ukupna ocjena EU: 35% u zajednici vide "dobru stvar", 20% "lošu stvar", a 42% ocjenjuju "ni loše ni dobro". Pretpostavlja se da se ovakvi rezultati mogu pripisati raspravama o "velikim protiv malih", Mاستrichtskim kriterijima ili pitanjima tranzita, *Die Presse*, Wien, 20. veljače 2004.

10

Za vrijeme Iračke krize (2003.) najvažnije austrijske političke stranke pledirale su na unapređenje Zajedničke vanjske i sigurnosne politike smatrajući krizu dobrim povodom.

vanje posebnih izaslanika EU koji su, kao njezini glasnogovornici u kriznim područjima, potvrdili njegovu vrijednost (npr. posebni izaslanik EU za Kosovo – bivši veleposlanik Austrije u Beogradu Wolfgang Petritsch, kasnije visoki predstavnik međunarodne zajednice u BiH).

U pogledu nacрта Konventa o tekstu Ugovora o Ustavu EU, Austrija je, uz Finsku, bila predvodnica malih i srednjih zemalja koje su smatrale kako određeni prijedlozi ne nude rješenja koja jamče jednakopravnost država članica. Austrija se, tako, snažno usprotivila prijedlogu da pravo glasa, bez obzira na broj povjerenika EK, ima samo njih 15, zalažući se da svaka zemlja članica ima svoga povjerenika s jednakim pravom glasa. U pogledu Zajedničke vanjske i sigurnosne politike Austrija podupire sve odluke i izmjene koje državama članicama nameću jednake obveze, ali i daju ista prava.

Svrha nove sigurnosne strategije EU je usklađivanja različitih shvaćanja koja su nastala u EU o globalnoj politici i novom poretku, a u vezi je s Iračkim ratom (Algieri, 2003: 19-25). Potrebno je, koliko je to moguće, formulirati zajedničke pozicije. To znači, također, odustajanje od slabo osmišljenog pokušaja traženja europskog identiteta razgraničenjem prema SAD-u. Smatra se da upravo to ne bi moglo funkcionirati, s obzirom na činjenicu da priličan broj starih – i najčešće novih – članica EU vide u SAD-u, a ne u većim europskim zemljama, jamstvo svoje sigurnosti. Sigurnosna strategija trebala bi pokazati kako su Europljani spremni dati odgovore na nove globalne prijetnje te ponovno oživjeti transatlantski dijalog.

2.1. Neutralnost i članstvo u NATO-u

Članstvo Austrije u jednom vojnom savezu, kao što je NATO ili WEU, i odobrenje za instaliranje vojnih baza na vlastitom teritoriju, značio bi definitivni kraj vanjskopolitičkog statusa proklamiranog 1955. Suspendiranje klauzule o neutralnosti moglo bi se, pravno, dogoditi samo ukidanjem Ustavnog zakona iz 1955. Stručnjaci međunarodnog prava i politolozi već dugo signaliziraju ako ne na zastarjelost, a ono na upitnost ove institucije koja se učvrstila u tradiciju.¹¹ Ipak je opcija članstva Austrije u NATO-u dugoročni cilj, ali za čije ostvarenje nedostaje potrebna potpora građana (70% je protiv). Ipak, Austrija je, kao članica Partnerstva za mir (PfP), sudjelovala pod vodstvom NATO-a u mirovnim operacijama u BiH.

Zagovornici pristupa NATO-u smatraju da bi Austrija, s iznimkom SAD-a, mogla znatno profitirati od ukupnog vojnog potencijala članica vojnog saveza – potencijala koji bi svaku racionalno postupajuću vladu izvan Saveza morao

11

Cede, Franz: "Wo stehen wir mit Neutralität und Staatsvertrag? Schicksalsfrage für unsere Sicherheit", u: *Die Furche*, 2. ožujka 1995.; Luif, Paul: "Legende und ungeschminkte Wahrheit", u: *Der Standard*, 7. travnja 1995.; Cede, Franz: *Österreichs Neutralität und Sicherheitspolitik nach dem Beitritt zur Europäischen Union*, s. 142-148. i Nonhoff, Stephan: "In der Neutralität verhungern?" *Österreich und die Schweiz vor der europäischen Integration*, Münster 1995, s. 188-208.

zastrašiti u slučaju oružanog napada. Naime, smatra se kako bi pripadnost Sjevernoatlantskom savezu, bez dvojbe, predstavljala najbolju "policu vojnog osiguranja" trenutno raspoloživu u međunarodnim odnosima (Neuhold, 1997: 16). Nadalje, kao članica NATO-a Austrija bi imala mogućnost sudjelovanja u bitnim sigurnosnopolitičkim pitanjima važnim za Europu. Tu se radi o sigurnosnopolitičkim odlukama koje se tiču i Austrije, no kao nečlanica ona ne može biti sukreator takvih odluka. Uostalom, o bitnim aspektima operacija u kojima, po slobodnoj volji, mogu sudjelovati i države nečlanice, zadnje se odlučuje u krugu država članica NATO-a. Budući da se odluke donose konsenzusom Austrija bi, kao slabija članica, mogla spriječiti donošenje odluka koje su oprečne njezinim interesima. Austrija, koja je u svojoj povijesti često bila objekt stranog određenja međunarodne politike, izbjegava time nepovoljnu marginalnu ulogu. Nadalje, smatra se kako bi financijski troškovi NATO-članstva bili manji nego oni koji su vezani uz obranu zemlje vlastitim snagama.

Neutralnost Austrije ne može se sagledavati samo sa stajališta njezinih unutarnjih sigurnosnopolitičkih vrijednosti, nego i u širem strategijsko-političkom kontekstu. Kraj sukoba Istok-Zapad značio je, kao što je već rečeno, nestanak temeljnog razloga austrijske neutralnosti zbog kojeg je ona to postala 1955. Sve češće postavlja se pitanje u odnosu na koga je Austrija neutralna? Na to bi se moglo odgovoriti ukoliko podsjetimo na to kako veliki broj međunarodnih konflikata, prije svega one u Europi, nisu uspjeli riješiti ni komunizam, a niti SSSR, nego su ti sukobi bili samo "zamrznuti". Tako je rasla potreba za neutralnopolitičkim premošćivanjem pružanjem "dobrih usluga", posredništvom ili održivošću mirovnih operacija. Dakako, ne treba izgubiti iz vida da su neutralne zemlje Europe djelomično izgubile raniju prednost na ovom području, budući da neutralnopolitičke usluge sve više preuzimaju članice NATO-a.¹² Nadalje, na multilateralnoj razini politike neutralnosti, u okviru KESS/OESS-procesa, prestala je postojati skupina neutralnih i nesvrstanih zemalja (N+N). Uz to je Austriji, kao članici EU, sužen prostor za vlastite neutralnopolitičke inicijative kroz Zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku.

Novo proširenje NATO-a na europski istok jamačno će utjecati na razmišljanja i strategiju Austrije koja će, uz Švicarsku, biti okružena članicama Sjevernoatlantskog saveza. Zagovornicima zadržavanja neutralnosti ova nova situacija upravo nudi najbolje sigurnosno jamstvo, budući da je Austrija, takoreći, okružena zaštitnim zidom prijateljskih i, velikim dijelom, međusobno povezanih država. Švicarska je za vrijeme hladnog rata dokazala da se trajna neutralnost može prakticirati i u takvoj konstelaciji.

Ovom se zaključku može prigovoriti na način da Austrija, kao trajno neutralna enklava, ne bi bila u stanju ispunjavati sadržajnu i smišljenu geopolitičku funkciju, nego bi bila faktor smetnje koji bi, u slučaju oružanog sukoba,

12

Primjer neneutralne Norveške koja se smatrala dovoljno "neutralnom" da 1993. bude domaćin tajnim izraelsko-palestinskim pregovorima koji su, kasnije, doveli do Washingtonske deklaracije.

prouzročio zastoj na prometnim pravcima i drugim komunikacijama unutar NATO-područja. Austrija bi, zbog toga, mogla biti pod pritiskom svojih pogodnih susjeda i vodećih sila NATO-a.¹³

Međutim, javno mnijenje se protivi članstvu u najvećoj mjeri zbog nedovoljne informiranosti, dok se oporbeni socijaldemokrati (SPÖ) i zeleni protiv čak i bilo kakvom približavanju. Glavne pristaše ulaska u NATO, ali i napuštanja statusa neutralnosti, jesu vladajući narodnjaci (ÖVP). S obzirom na ove nejedinstvene stavove, Austrija je više okrenuta razvijanju samostalne europske obrambene politike za što postoji konsenzus najvažnijih političkih stranaka u Austriji. EU je, također, postigla manji kompromis oko načina proširene EU s NATO-om kada je riječ o pitanjima sigurnosti i obrane, te se vjeruje da jačanje obrambene komponente EU neće ugroziti primat NATO-a kao glavnog jamca zajedničke sigurnosti s obje strane Atlantika.

2.2. Nova sigurnosna i obrambena doktrina Austrije

Sveobuhvatna sigurnosna politika teži prema političkoj, gospodarskoj, ekološkoj, socijalnoj i vojnoj stabilnosti. Ona pretpostavlja profilaktične mjere za unapređenje stabilnosti i osiguravanje demokracije. Trajna neutralnost Austrije podrazumijeva se kao instrument sigurnosne politike. Ona je bila i jest podložna strukturnim promjenama međunarodnog sustava.

S obzirom na proces globalizacije i, ujedno, opće stanje nestabilnosti, koje može utjecati i na Europu, upravo bi male zemlje trebale biti dobro upućene na široko razumijevanje sigurnosne politike. Danas Austriji, međutim, ne prijete nikakva vojna opasnost od susjednih država ili zemalja u bližem okruženju, niti bi postojale bilo kakve opasnosti oružanih sukoba na njezinom teritoriju prouzrokovanih od susjednih zemalja. Ove izazove Austrija bi morala savladavati vlastitim snagama. Glede sigurnosnopolitičkih problema koji nemaju vojni karakter, Austrija smatra da ih je kadra riješiti kroz postupak spojiv s neutralnošću u okviru EU, čija je sigurnosnopolitička udarna snaga ojačana Ugovorom iz Amsterdama, kao i mjerama kooperativne sigurnosti u okviru UN-a i OESS-a, ali i Pfp te kao članica euroatlantskog Partnerskog vijeća NATO-a i, napokon, kao promatrač u WEU.

Ovaj povoljni obrat svakako je zasjenjen razvojem sigurnosno-političke situacije izvan Europe. Rasprostranjenost oružja za masovno uništenje i prije-

13

Za vrijeme Iračkog rata (ožujak 2003.) visoki austrijski dužnosnici podsjećali su međunarodnu zajednicu i cjelokupnu javnost na vojnu neutralnost Austrije koja je, temeljem ustavne obveze i dosadašnje prakse politike trajne neutralnosti, vanjskopolitički instrument Austrije. U potpunosti su podupirani naporima VS UN-a koje su smatrali najodgovornijim tijelom za svjetski mir i sigurnost. Isticalo se kako bez jasnog mandata VS UN-a u prilog vojnoj akciji, Austrija ne može dati slobodni prelet zrakoplovima koji bi sudjelovali u vojnim operacijama. Nadovezujući se na ovaj načelni stav, Austrija je 14. veljače 2003. objavila da SAD-u i saveznicima odbija dopustiti prebacivanje američkih vojnika iz Njemačke (oko 70.000) u Italiju preko Alpa, a što bi bio najkraći put, kao i da zabranjuje korištenje vlastitog zračnog prostora. Ova odluka Austrije naišla je na oštre kritike ministra obrane Donalda Rumsfelda.

nosni sustavi za njihovu primjenu, jedva da se mogu spriječiti. S obzirom na konfliktne potencijale, poglavito u Sredozemlju i Bliskom istoku, ne smije se isključiti uporaba ovoga oružja protiv europskih država (Neuhold, 1997: 18).

Kako bi bile poduzete preventivne mjere stabiliziranja i prisile, u pravilu je potrebno postupati multilateralno. Usprkos svojoj zajamčenoj "trajnoj neutralnosti" Austrija je pristupila EU bez ograničenja i time prestala biti politički neutralna. Ugovori s EU nadomjestili su, dijelom, neutralnost kroz solidarnost, dok je vojna neutralnost još ostala na snazi, iako je i ona na dispoziciji.¹⁴ Za opoziciju (socijaldemokrate) bilo je to jasno upozorenje da je Vlada (narodnjaci) srednjoročno orijentirana na članstvo u NATO-u. No, bez sudjelovanja socijaldemokrata, Vlada ne bi mogla dokinuti Ustavni zakon, s obzirom na to da je za njegovu promjenu nužna dvotrećinska većina u Parlamentu. Stoga je Vlada u promjene krenula etapno. Osnovan je Konvent za promjenu Ustava i utemeljena Komisija za reformu vojske. Prva faza reforme odnosila se na zapovjedno osoblje i resorno Ministarstvo obrane, dok će rezultati reforme biti smanjenje vojske i profesionalizacija, odnosno skraćenje obveznog vojnog roka. Temeljni kriterij je očuvanje ili povećanje stupnja sigurnosti i prilagodba vojnog sustava novim zahtjevima koji proizlaze iz članstva u EU, odnosno Europskoj sigurnosnoj i obrambenoj politici (ESOP). U svrhu jačanja nacionalnog obrambenog sustava Vlada (narodnjaci i slobodnjaci) je, uz protivljenje oporbe (socijaldemokrati), odlučila kupiti 18 zrakoplova lovaca presretača (*Eurofighter Typhoon*) za 1,959 mlrd. €, uz argumentaciju očuvanja neutralnosti, iako se vladajuće stranke zalažu za ukidanje neutralnosti smatrajući kako je ona prevladana ulaskom Austrije u EU. Smatra se kako kupnja zrakoplova osigurava austrijski zračni prostor za sljedećih 30-40 godina. Otvoreno se ističe potreba modernizacije oružanih snaga i njezina povezanost s politikom EU.¹⁵ Također se ističe interes Austrije (temeljni cilj u međunarodnoj suradnji), što veća vojna nazočnost u Jugoistočnoj Europi i potreba njezinog snažnijeg angažiranja u mirovnim misijama u toj regiji. Austrija ne želi u Irak slati svoje postrojbe. Budućnost vidi u EU, tako da se reforme i odvijaju u smjeru jačanja pozicije Austrije i njezinog uklapanja u Zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku, odnosno Europsku sigurnosnu i obrambenu politiku.

Naime, austrijska Vlada je 23. siječnja 2001. utvrdila okvire za jednu potpuno novu, suvremenu sigurnosnu i obrambenu politiku. Nova doktrina treba zamijeniti "Plan obrane zemlje" iz 70-ih godina, koji se već odavno smatra zastarjelim. Moderna sigurnosna politika ne bi više bila primarno orijentirana na opću vojnu prijetnju, nego bi bila usmjerena na njezino sprečavanje,

14

"Ukoliko Austrija nastavno ostane izvan vojnog saveza ili poželi pristupiti jednom obrambenom savezu, ona o tome ima pravo donijeti konačnu odluku" (iz elaborata eksperata i savjetnika austrijske Vlade, str. 67, 23. siječnja 2001.).

15

Iz predavanja austrijskog ministra obrane Günthera Plattera o radu Komisije za reformu Oružanih snaga Republike Austrije, Beč, 27. listopada 2003.

budući da je sigurnost u Europi stanje "relativne neranjivosti" koje se, u najboljem slučaju, osigurava preventivnim mjerama.

Savezna vlada nastojat će oblikovati sigurnosnu politiku Austrije posebno na sljedećim načelima:

1. Austrijski građani trebaju biti detaljno informirani o aktualnom sigurnosnom stanju u zemlji i inozemstvu. To je bitna pretpostavka za razvijanje i održavanje široke svijesti o nužnosti interesa za sigurnost.

2. Nacionalno vijeće sigurnosti ima obvezu savjetovati Saveznu vladu, kao i pojedine ministre, u svim načelnim poslovima vanjske, sigurnosne i obrambene politike. O ovim poslovima, kao i pripremanje sjednica Vijeća, ocjenjuje i savjetuje Tajništvo, zajedno s osobama za vezu u resorima koji su najpogodniji.

3. Potrebno je intenzivirati europsku suradnju kod razmjene informacija obavještajnih službi. Istodobno je, u zaštiti privatne sfere građana i demokratskih stečevina i prava, potrebno osigurati efektivnu parlamentarnu kontrolu.

4. Sveobuhvatna obrana zemlje treba se, nadalje, razvijati u sustav sigurnosne pripravnosti na nove rizike i prijetnje, te prilagodbe zakonskim odredbama.

5. Pomoć u katastrofama međunarodnih razmjera za Austriju ima povijesno značenje, s obzirom na činjenicu da Austrija ima ulogu međunarodno poštovanog predvodnika. Za poboljšanje djelotvorne suradnje između nacionalnih i međunarodnih organizacija za pomoć i akcijsko djelovanje, trebao bi biti ostvaren integrirani i usuglašeni obrazovni program koji bi se izgrađivao na postojećim civilnim i vojnim obrazovnim ustanovama.

6. Potrebno je izgraditi područje sigurnosnopolitičkog istraživanja kako bi se sačuvala sveobuhvatna slika o sigurnosnopolitičkim i obrambenopolitičkim interesima. Zbog toga je potrebno težiti uskoj suradnji i umreženju relevantnih organizacija i institucija u zemlji i u inozemstvu.

7. Za dobivanje i posredovanje jedne opsežne sigurnosnopolitičke ekspertize, potrebno je uvesti poslijediplomski strateški studij u vođenju (*leadership*) za *decision makers* u politici, gospodarstvu, upravi i vojsci.

8. Austrija treba koristiti mogućnosti za regionalnu sigurnosnopolitičku suradnju sa susjednim zemljama te drugim zainteresiranim državama.

9. Potrebno je osigurati raspoloživost životnih resursa (npr. hrana, energija i sirovine) kao i zaštitu strateške infrastrukture (npr. komunikacija i promet).

2.2.1. Vanjskopolitički aspekti sigurnosno-obrambene politike

Nove oružane snage imat će pred sobom velike zadaće u području sigurnosti, pomoći u katastrofama, zaštiti i čuvanju granica, a te će obveze sigurno biti povećane kada EU nađe vlastiti konačni koncept za zaštitu svojih granica. Novi temeljni pojam i izazov kojem oružane snage moraju biti u stanju dati

odgovor je solidarnost (oko 950 000 austrijskih časnika sudjelovalo je u različitim akcijama po cijelom svijetu u posljednjih 50 godina).

Iako se činilo kako je postignut dovoljan napredak oko stvaranja zajedničke obrane EU, što bi se trebalo implementirati u Ustav EU, neutralne države Austrija, Finska, Irska i Švedska usprotivile su se klauzuli o "uzajamnoj obrani u EU" kakvu ima i NATO. Ta klauzula znači da bi napad na jednu državu članicu značio napad na sve, pa tako i obvezu da svaka država mora pomoći.

Međutim, ovaj neočekivani austrijski stav ima složeniju pozadinu, budući da su visoki vladini dužnosnici najprije ocijenili kako je prijedlog obvezne obrane članica EU (kao dio Ugovora o EU) spojiv s neutralnošću i Saveznim ustavom, a samo nekoliko dana iza toga (8. prosinca 2003.), pod pritiskom javnosti, eksperata, oporbe i medija, učinili radikalni zaokret protiveći se prijedlogu Njemačke, Francuske i Velike Britanije o obveznoj obrani članica.

Promjena stava višestruko je politički oportuna, iako je kratkoročno uzdrimala vjerodostojnost stavova Vlade o važnom pitanju neutralnosti. Naime, osim što se daje potpora zemljama koje u EU zastupaju interese sličnim austrijskim, tema neutralnosti je, bar kratkoročno, isključena iz predizborne predsjedničke kampanje (travanj 2004.). Vladajući narodnjaci, koji se zalažu za postupno ukidanje neutralnosti, svjesni su nepopularnosti toga stava, budući da bi mogao štetiti njihovom predsjedničkom kandidatu. Međutim, za sada su travanjski predsjednički izbori važniji od preciznog stava u EU, koji će imati priliku biti izmijenjen u nekim, za Austriju i narodnjake, povoljnijim unutarnjopolitičkim vremenima. Navedena odluka i promijenjeni stav nemaju vanjskopolitičku težinu, odnosno vanjska politika nije bila temeljni motiv promjene. Stav narodnjaka o neutralnosti, kao o ostatku prošlosti koji treba mijenjati (na čemu se radi kroz vojnu reformu i promjene Ustava), nije se izmijenio, samo je kratkoročno prilagođen interesu kampanje za predsjedničke izbore, motiviran osjetljivošću austrijskih građana u vezi s tim pitanjem.

U međuvremenu je, zajedničkim slanjem austrijske i slovenske vojske u mirovnu misiju u BiH, na stanovit način potvrđen (i ostvaren) austrijski cilj pojačanog sudjelovanja u vojnim akcijama izvan svoje zemlje u 2004. Najavljujući vojno sudjelovanje Austrije u BiH, ministar obrane otvoreno je izjavio kako planirano jamstvo vojne spremnosti i potpore EU od Austrije zahtijeva i modifikaciju zakona o neutralnosti.¹⁶

16

Izvješće 2003. Komisije za vojnu reformu, Österreichisches Bundesheer 2010, Beč, 21. siječnja 2004.

Zaključak

Austrijska neutralnost – status koji je bio uvjet za odlazak sovjetskih okupacijskih trupa 1955. – ispunjavala je svoju funkciju do raspada bipolarnog sustava. Naime, s vanjskog aspekta neutralnost je služila kao sredstvo razgraničenja prema Njemačkoj, dok je prema unutra pridonosila traženju konsenzusa za harmonizaciju, odnosno premošćivanje suprotnosti između antagonističkih lagera. Dakle, austrijska neutralnost bila je potrebna i korisna i istočnoj i zapadnoj strani.

Usprkos zapadnoj orijentaciji, Austrija u početku nije mogla razviti aktivnu integracijsku politiku, s obzirom na to da je prednost imao Zaključak državnog ugovora. No, ona je, ipak, pokazala političku vještinu u pronalaganju varijante "srednjeg puta" (multilateralna procedura i bilateralno pridruživanju EEZ-u), da bi se aktivnija integracijska politika počela ostvarivati tek početkom 70-ih godina.

Kraj bipolarnog svjetskog poretka doveo je do prihvaćanja i kolektivnog sustava sigurnosti u kojem su zajedničke pravne norme ograničile uporabu vojne moći, dok je sigurnost u potpunosti relativizirala status neutralnosti. Austrija je redefinirala vlastiti međunarodnopolitički položaj i prilagodila se novim međunarodnopolitičkim odnosima. Tako je trajna neutralnost, početkom 90-ih, s pravnog pojma evoluirala na političku razinu dok je pristupanjem EU, bez ograničenja, Austrija prestala biti i politički neutralna.

Od Austrije, kao članice EU, očekuje se potpuno sudjelovanje u važnom procesu stvaranja zajedničke sigurnosno-obrambene arhitekture. Solidarnost u novoj Europi nužna je za sigurnost svake države europskog kontinenta, tako da će Austrija, ravnopravno s ostalim državama, preuzeti obveze u odnosu na sigurnosnu politiku EU. Zbog toga neutralnost postaje kočnica njezinom sudjelovanju u Zajedničkoj vanjskoj i sigurnosnoj politici, odnosno Europskoj sigurnosnoj i obrambenoj politici.

Ostala je, dakle, samo vojna neutralnost (kao "sentimentalni ostatak prošlosti"), iako je i ona već na dispoziciji, s obzirom na to da je Vlada, s jedne strane, srednjoročno orijentirana i na članstvo u NATO-u dok se, s druge strane, novom vojnom doktrinom želi utvrditi okvir za potpuno novu, suvremenu europsku sigurnosnu i obrambenu politiku. No, bez sudjelovanja oporbenih socijaldemokrata Vlada ne bi mogla dokinuti Ustavni zakon, s obzirom na činjenicu da je za njegovu promjenu nužna dvotrećinska većina u parlamentu. Također i većina austrijskih građana (četiri petine) zastupa stajalište o potrebi zadržavanja neutralnosti.

Vlada smatra da će u dogledno vrijeme uspjeti, u dijalogu s građanima, steći povjerenje za donošenje odluke o definitivnom napuštanju statusa neutralnosti. Tome govore u prilog i vojna reforma kao i promjena Ustava.

Literatura

- Algieri, Franco: "Die Ergebnisse des EU-Konvents bezüglich der ESVP im Lichte des Europäischen Rates von Thessaloniki", u: Gustenau, Gustav E. (Hg.): *Aktuelle Entwicklung der ESVP im Lichte des EU-Konvents. Herausforderungen für Österreich*, Beč, kolovoz 2003.
- Angerer, Thomas: "Integrität vor Integration. Österreich und 'Europa' aus französischer Sicht 1949-1960", u: Gehler, Michael/Steininger, Rolf (izd.): *Österreich und die europäische Integration 1945-1993. Aspekte einer wechselvollen Entwicklung* (Institut für Zeitgeschichte der Universität Innsbruck, Arbeitskreis Europäische Integration, Historische Forschungen, Veröffentlichungen 1), Beč-Köln-Weimar, 1993.
- Angerer, Thomas: "Exklusivität und Selbstausschliessung. Integrationsgeschichtliche Überlegungen zur Erweiterungsfrage am Beispiel Frankreichs und Österreichs", u: "L'Élargissement de l'Union Européenne. Actes du colloque franco-autrichien organisé les 13 et 14 juin 1997 par l'Institut Culturel Autrichien et l'Institut Pierr-Renouvin", u: *Revue d'Europe Centrale* 6 (1998)
- Bindschedler, Rudolf L.: "Neutralitätspolitik und Sicherheitspolitik", u: *ÖZA* 16, br. 6, 1976.
- Bindschedler, R.L.: "Permanent Neutrality of States", *EPIL*, 4. sv., 1982.
- Cede, Franz: "Wo stehen wir mit Neutralität und Staatsvertrag? Schicksalsfrage für unsere Sicherheit", u: *Die Furche*, 2. ožujka 1995.
- Cede, Franz: *Österreichs Neutralität und Sicherheitspolitik nach dem Beitritt zur Europäischen Union*, Münster 1995.
- Coppini, Paolo: "La neutralité permanente de l'Autriche", *Revue de Droit international, de sciences diplomatique et politique*, vol. XXXV, 1957.
- Ermacora, Felix: *20 Jahre Österreichische Neutralität*, Frankfurt/Main, 1975.
- Gehler, Michael: "Kontinuität und Wandel. Fakten und Überlegungen zu einer politischen Geschichte Österreichs von den Sechzigern bis zu den Neunzigern" (1. Teil), u: *Geschichte und Gegenwart*, 14, prosinac 1995, br. 4.
- Gehler, Michael: "Zwischen Supranationalität und Gaullismus – Österreich und die europäische Integration 1957-1963", u: Gehler, Michael/Steininger, Rolf: *Die neutralen und die europäische Integration 1945-1995*, Böhlau Verlag, 2000.
- Gehler, Michael: "Quo vadis Neutralität?", u: Gehler, Michael/Steininger, Rolf: *Die neutralen und die europäische Integration 1945-1995*, Böhlau Verlag, 2000.
- Ginther, Konrad: *Neutralität und Neutralitätspolitik. Die österreichische Neutralität zwischen Schweizer Muster und sowjetischer Neutralitätsdoktrin*, Beč-New York, 1975.
- Kreisky, Bruno: *Neutralität und Koexistenz* (govori i članci), München, 1975.
- Kunnert, Gerhard: *Österreichs Weg in die Europäische Union. Ein Kleinstaat ringt um eine aktive Rolle im europäischen Integrationsprozess*, Beč, 1993.
- Neuhold, Hans Peter: *Österreichische Sicherheitspolitik zwischen Alleingang und Integration*, Beč, 1997.

- Nonhoff, Stephan: "*In der Neutralität verhüngern?*" *Österreich und die Schweiz vor der europäischen Integration*, Münster 1995.
- Oswald, Maximilian: "Wirtschaftliche Integration und österreichische Neutralität von 1960 bis 1972", u: Gehler, Michael/Steininger, Rolf: *Die neutralen und die europäische Integration 1945-1995*, Böhlau Verlag, 2000.
- Rotter, Manfred: "Optionen österreichischer EG-Politik: Mitgliedschaft, Assoziation, EFTA-Verbund", u: *ÖZP* 18, br. 3, 1993.
- Schneider, Heinrich: *Alleingang nach Brüssel. Österreichs EG-Politik*, Bonn, 1990.
- Schneider, Heinrich: "Gerader Weg zum klaren Ziel? Die Republik Österreich auf dem Weg in die Europäische Union", u: *ÖZP*, 23, br. 1, 1994.
- Schneider, Heinrich: "Die österreichische Neutralität und die europäische Integration", u: Gehler, Michael/Steininger, Rolf: *Die neutralen und die europäische Integration 1945-1995*, Böhlau Verlag, 2000.
- Steininger, Rolf: "Österreichs 'Alleingang' nach Brüssel 1963-1969", u: Gehler, Michael/Steininger, Rolf: *Die neutralen und die europäische Integration 1945-1995*, Böhlau Verlag, 2000.
- Weber, Fritz: "Austria. A special case in European Economic Integration?", u: Richard T. Griffiths (izd.), *Explorations in OEEC History* (OECD Historical Series), Pariz, 1997.
- Zemanek, Karl: "»Zeitgemässe« Neutralität?", u: *ÖZA* 16, br. 6, 1976.

Summary

The end of the bipolar world order led to acceptance of collective security system in which common legal norms restricted the use of military power, while security – one of the most important factors of interdependence in the European environment – relativized the status of neutrality. Austria as a neutral country was forced to redefine its own position and to adjust to new international political relations. Thus in the beginning of '90s, the permanent neutrality evolved from a legal term into the political level, while Austria stopped being neutral in political terms when it became the full member of the EU in 1995. Therefore, only military independence has remained. However, it is also disposable, regarding the fact that the Government (People's Party), on the one hand, is on medium-term oriented towards NATO membership, while on the other, by the new military doctrine it aims at establishing a framework for a completely new, modern European security and defense policy. Still, without participation of Social Democrats, the Government could not abrogate the Constitutional Law (which stipulates neutrality), taking into consideration the fact that it takes two-thirds majority in the Parliament in order to change it. The majority of Austrian citizens as well (four fifths) argue in favor of need to keep the neutrality status.